

1 1 1 1

A Magyar Hírlap hétfői melléklete
2017. november 11.
Szerkesztette: Petán Péter
Művészeti vezető: Salát Zalán Péter

B u b o r é k

John Milton : A vak szonettje

*Tünődöm olykor, mért szállt rám homály
éltem felén? E tág föld vak legén
talentumom tétlen mért rejtem én,
mely így elásva bennem kész halál?
Ha majd a számonkérő óra száll,
Uram feddése nem lesz-é kemény?
„Mit kezdjek így, ha nincs munkámra fény?” –
lázongok halkán. Ám vigaszt talál
türelmem és szól: „Senki sem viszen
méltó munkát Elé. Csak tűrd szelíd
Igáját, úgy a jó. Hisz Ő a szent
király. A szárazföldön és vizen
sürögteti szolgálói ezreit
s az is cselédje, ki csak vár s mereng.”*

Tóth Árpád fordítása

Plinius a névadó

***A római nők a saipot nemcsak tisztításra, hanem hajszínezésre is
használták. Az ókori szappan szép vörös színt adott***

Szabad szappanozni

Kevesen ismerik a facsavar behajtásának mesterfogását, amellyel szinte pillanatok alatt, különösebb erőfeszítés nélkül behajtható a rögzítőelem. Szappant kell kenni a csavarhegyre. Elég messze áll ez attól a képtől, amely a szappan szó hallatán eszünkbe jut.

A szappan a legősibb mesterséges mosószer. Ugyan sokan vitatják, hogy valóban szappanról beszél-e Jeremiás próféta az Ószövetség egy mondatában, ám az kétségtelen, régészeti leletekkel bizonyított tény, hogy szappant már az ókorban is használtak. Igaz, nem tisztálkodásra, hanem egészen más célokra készítették el ezt az anyagot: bőrök cserzésére, kikészítésére, vagy az egyiptomiak a mumifikáláshoz az olajok és zsírok lúgos sóit. Ezek a szappantartalmú anyagok gyógyító hatásukról is ismertek voltak.

Egyiptomban különösen szerencsés helyzetben voltak a szappangyártók, hiszen a sívatagban rengeteg sziksó, vagyis szóda volt. Kr. e. 2800-ból származik az a babiloni cserépdarab, amely arról tudósít, hogy a nők a hajukra kenték az olajokból és hamuból ké-

szített szappanszerű kenőcsöket. A görögök viszont egyáltalán nem használták, pontosabban nincsenek adatok a görögök ókori szappanáról. Tisztálkodásra agyagot, homokot, horzsakövet és hamut használtak, majd testüket olajjal kenték be. A ruhák mosása pusztá vízzel történt.

A rómaiak a görögökhöz hasonlóan hamuval mosakodtak, majd ők is olajjal dörzsölték be a testüket. A hamut különleges kaparókkal kotorták le magukról. A mosásnál sem került elő a szappan, erjedt vizeletet használtak, amelyet a Róma útkeresztezései felállított edényekben gyűjtöttek össze. A mosás úgy zajlott, hogy a vizeletbe áztatott ruhadarabokat alaposan megtaposták, lényegében a vizeletben keletkezett ammónia lúgos kémhatását használták ki.

Aztán jött Caius Plinius Secundus író (Kr. u. 23–79), aki Historia naturae című művében közhírré tette, hogy milyen könnyen kezelhető és hasznos a gallok készítette, kecskeszírből és hamuból előállított szappan. Pliniust tartják a mosószer névadójának, ő a saipo gall

szót használta. A római asszonyok körében igen rövid idő alatt elterjedt a saipo híre, nagy mennyiségben hozattak a meghódított területekről maguknak szappant, amelyet nemcsak tisztítási célokra, hanem hajszínezésre is használtak. Az ókori szappan egyedülállóan szép vörös színt adott.

A szappanról határozott alakban a Kr. u. 2. században Claudius Galenus görög származású római orvos tesz említést.

A 9. század arab vegyészeinek feljegyzései már írásos utalásokat tartalmaznak, amelyek a szappan tisztító hatásáról szólnak. Ebben az időben Európában már egyre nagyobb volt az arab, perzsa és indiai szappanimport.

Ugyanebben az időben kezdett komolyabban kifejlődni Európában is a szappangyártás, ekkor a marseille-i szappan már jelentős szerepet kapott a kereskedelemben.

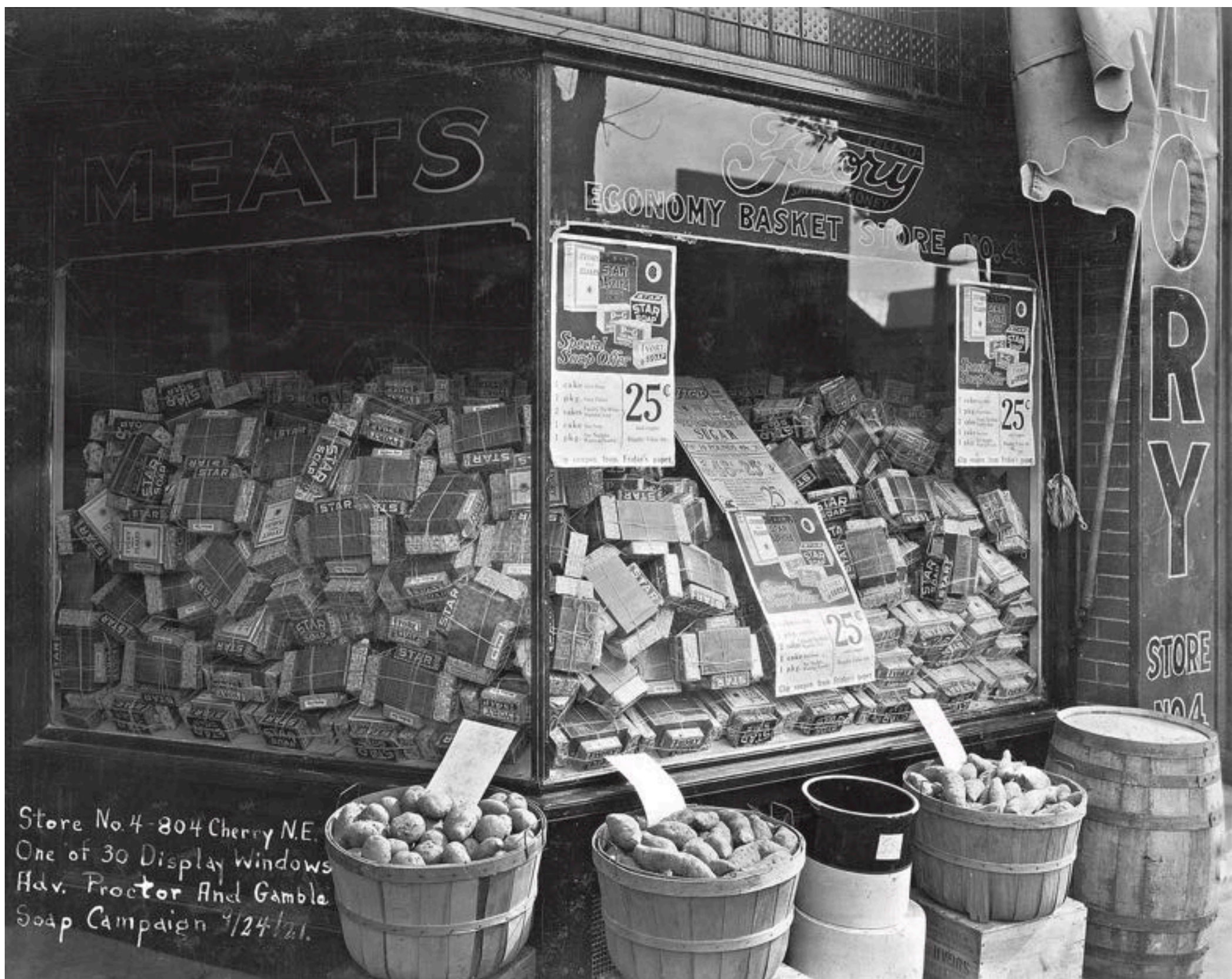
Nagy Károly rendelete szerint a hűbéri birtokon szappanfőző iparosokat is kellett tartani. Szappanfőző céhek alakultak, amelyek már növényi olajat is használtak, ám a lúg beszerzése ekkor még igen költséges volt.

Egy 12. századi, mesterembereknek szóló szakmai titkokat összegyűjtő könyvben találjuk meg az első részletes szappanreceptet. Ebből többek között az is kiderül, hogy az azóta eltelt időben a gyártásnál használt vegyi műveletek alapvetően nem változtak meg. Maradt a lényeg, különböző olajokat és zsírokat főztek össze marólúggal, amelynek eredménye a nyers szappan volt. Kezdetben fahamut és állati zsírokat használtak, és ezekből például az Amerikába bevándorló telepések nem éppen vonzó küllemű, puha, barna szappant csináltak maguknak. Ennek alapanyaga a faggyú volt, de elengedhetetlen alkotóelemként szerepelt a szappan kiválását elősegítő só, akárcsak a lúg, amelyet különböző növények hamujából nyertek.

A 15. században pedig már Velence volt a szappankészítés európai központja.

A 16. századi krónikákból kiderül, hogy a szappant már borotválkozáshoz is használták, amelyet a borbélyok saját maguk állítottak elő.

Szabad szappanozni

Az ohioi Flory's fűszerüzletének kirakata Cantonban, a Cherry Street 804. alatt.
Az 1921-es felvételen egy Proctor and Gamble-reklám látható.
A zsinettel összekötött szappanokat festői összevisszaságban halmozták egymásra
Forrás: McKinley Presidential Library & Museum gyűjteménye

A legelső magyar szappanoscéh Debrecenben alakult meg, 1587-ben kaptak kiváltságlevelet Báthory Zsigmond fejedelemtől

Folytatás az I. oldalról

A szappanfőzés technikáját azonban szigorú titokként kezelték, és aki elárulta, azt komolyan megbüntették. A 19. században aztán egyre nagyobb teret nyert a szóda ipari előállítás, és ennek következtében a 20. század elején a szappangyártás is fejlődésnek indult.

A korai szappangyártás technológiája egyébként nem volt túl bonyolult. Zsíros és fagyús állati eredetű anyagokat – például amit más célokra már nem lehetett hasznosítani, zsír, bőr, húscsontok – a lúgkövel együtt főzték, ekkor glicerin és a karbonsavak nátriumsója jött létre. A glicerin és a nátriumsó összekevert állapotát úgy szüntették meg, hogy az oldatba konyhasót tettek, amelynek hatására a szappan különvált.

A szappangyártás a technika fejlődésével a 19. századra átalakult. Alapvető eszköze volt

a közvetlen tüzelésű vagy gőzfűtésű katlan. Az utóbbiban a könnyebben szappanosítható zsíradékok kaptak helyet, ilyen a pálmadióolaj és a kókuszolaj.

Elérkeztünk végre a ma ismert szappan szabatos meghatározásához: a szappan kémiaiilag zsírsavaknak fémekkel alkotott vízben oldódó sója. A kereskedelmi szappanok nem mások, mint a kémiai értelemben vett szappan és a különböző adalékanyagok együttese.

A szappanok tehát a zsírsavak alkáli sói. A nátrionszappanok kemények, szín- vagy magyszappanoknak nevezzük őket, a káliumszappanok pedig lágyak, kenőcsszerűek, vagy másképpen kenőszappanok. A kemény szappanok további alcsoportokra oszthatók: szín- szappanokra, felszín- szappanokra, enyvszappanokra. Ezekből a fajtákból lehet készíteni

azután a különleges célokra szolgáló pipe-re-, gyógy-, fertőtlenítő, folttisztító, valamint másodrendű (töltött) szappanokat.

A gyártás alapanyagai ma sem mások, mint korábban: elszappanosítható anyagok, amelyek nagyrészt állati eredetű zsíradékok, így például marhafaggyú vagy ipari sertészsír, de lehet csontzsír és tengeri halak zsírja. Ide tartoznak a már említett növényi olajok, a fentebben felsoroltakon kívül még a szójaolaj és a napraforgóolaj, ha nincs más, esetleg zsírpótló anyagok is szóba jöhetnek, ilyenek a mesterségesen előállított zsírsavak vagy a fenyőgyanta.

Az alapanyagok másik nagy csoportja az elszappanosítók, így a zsíradékok megbontását és só kialakulását segítő, lúgos kémhatású nátrium- és káliumvegyületek. Kellenek még

segédanyagok vagy más néven kisózó anyagok, és végül a különböző adalékanyagok.

A szappan legfontosabb tulajdonsága: vízben jól oldódik, oldata enyhén lúgos kémhatású, kiváló zsíroltó, jól tisztít, szárítja a bőrt, de habzóképeségét csökkenti a kemény víz. A szappanok tisztító hatása csupa fizika: a szappan a testek felületére tapadó zsírokat finom eloszlásra kényszeríti, ezért ezek vízzel könnyen kimoshatók lesznek. A habzás a leválasztott részecskék mechanikai eltávolítását szolgálja.

A magyar szappankészítés történetéről részletesen tájékozódhatunk a jól felépített és temérdek információt hordozó szappanlap online felületén. Az itt leírtak szerint lényeg-

Folytatása a III. oldalon

Folytatás a II. oldalról

ges különbség más országokhoz mérten nem fedezhető fel ebben a szakmában sem. Anynyit talán nem árt tudni, hogy a szappanfőzés elterjedése előtt a magyarok a mosáshoz és a tisztálkodáshoz sziksót, hamulúgot vagy szappanfövet használtak a középkorban. A hamuzsírégítés és a sziksógyűjtés az alföldi sziksótermő helyekről a 18. században olyan nagymértékűvé vált, akkora károkat okozott az erdőállományban, hogy királyi rendelettel kellett korlátozni. A szappanfőzés mestersége Magyarországon a 14. században honosodott meg. Leginkább a királyi városokban, mert az egyik legfontosabb alapanyagot, a fagygyút csak ezeken a helyeken tudták beszerezni a mészárosoktól.

A legelső magyar szappanoscéh Debrecenben alakult meg, 1587-ben kaptak kiváltáslevelet Báthory Zsigmond fejedelemtől. A debreceni szappan világhírű volt, szinte hihetetlen mennyiséget, évenként kétezer mázsát készített el a hetven szappanfőző mester. A legnépszerűbbek a levendula- és a rózsaulajjal illatosított pipereszappanaik voltak.

A másik nagy szappanosváros Szeged volt. A két, már akkor is nagy népességű település szappanfőző mesterei igyekeztek kizárólag tiszta fagygyút felhasználni, és a hortobágyi sziksót tartották a legkiválóbbnak. Ebből mész hozzáadásával lúgot főztek, ezzel szappanosították el a zsiradékokat, aztán a szappant még kétszer átfőzték friss lúgon, hogy a

lehető legfehérebb legyen. A nyugati ország-részen a legnagyobb szappanfőző központ Sopron volt.

A magyar olajféleségek közül a szappangyártást szolgálja a ricinusmag, amelynek olaját a szappan előállításán kívül gyógyászati és kozmetikai célokra, törökvörös olaj előállítására, valamint géptengelyek kenésére és sokféle más műszaki termék gyártására használják.

A káliszappaniparnak, azaz a kenőszappanok előállításának legfontosabb nyersanyaga a lenolaj és a repceolaj, amelyet préseléssel vagy benzines kivonattalással szednek ki a magból. A repceolajat a szappangyártáson és a gépkenésen kívül a bőriparban és a textiliparban is használják, de a korábbi időkben lámpaolajként is alkalmazták.

A 20. század közepén a tökmagolajat és a szőlőmagolajat is bevitték a szappaniparba, aztán elég gyorsan ki is húzták onnan, hiszen mindkét olajfajtából étkezési és gyógyítási célokra a szappannál jóval értékeesebb anyagokat tudnak előállítani.

Nagy gonddal kell eljárni a kész szappan feldolgozásánál. A legfontosabb, hogy a már teljesen kidolgozott szappan fokozatosan és lassan hűljön le. Ezt úgy tudják elérni, hogy vas- vagy horganylemez idomokba teszik át, amelyeket a lehűlés lassítására matracokkal burkolnak be. Ha a szappantömb megdermedt, a szappant kiemelik és vágógéppel

szétvágják. A nagy szappanüzemekben automatikus hűtőprésekkel és vágógépekkel dolgoznak, ezekkel a gyártási idő rövidül, a termelés pedig nagymértékben fokozható.

A szappangyártás egyértelműen legismertebb terméke a pipereszappan. A nagyon tiszta, közömbös vegyhatású gyártmányok sorolhatók ide, amelyeket festenek és illatosítanak. A pipereszappannak bőrbarátnak kell lennie, azaz nem szabad sem alkáliákat, sem szabad zsírsavakat tartalmaznia. A pipereszappanoknak simává kell tenniük a bőrt, ezt elsősorban kállilug hozzáadásával érik el a gyártók. A kállilug ugyanis a még el nem szappanosított kevés zsírt is elszappanosítja. A kész pipereszappant, amelynek szárítása után a víz tartalma nem lehet több tizennyolc százaléknál, dörzslőgépekbe viszik. Ezekben aztán végbemege az illatosítás, a festés és a speciális anyagokkal való összekeverés. Érdekes az ezt szolgáló szerkezet, a szembefutó, gránitból készült hengerpárok között a szappan annyiszor megy át, míg teljesen egyneművé nem válik. Majd a rúdnyomó présbe kerül, a rudakat végül vágógépen feldarabolják, és ezek a szappanhengerek a gyártóra jellemző nyomóformából átgurulhatnak a csomagolóba.

A magyar pipereszappan-márkák közül az idősebbeknek a Kőbányán gyártott Amoszappan neve felidézheti azokat az idöket, amikor külföldre utazáskor, értsd Szovjetunió, Lengyelország vagy Románia, vagyis az

egykori szocialista országok, ahol az Amót a dollárnál is értékeeseb valutaként tudták itthoni árának többszöröséért eladni. Ma már szerencsére nincs sem Amo, sem Szovjetunió, van viszont ezerféle szappanmárka, amelyek közül a leghíresebbeket vesszük csak számba.

A Pears a világ legelső átlátszó szappana, 1789-től kapható. Névadója Andrew Pears londoni borbély volt. A ma gyártott Pears szappant az indiai Unilever állítja elő.

Yvori az első habszappan, vagyis olyan, amely a víz tetején úszik. Ohioiban készítették 1879-ben, feltalálója James N. Gamble, a Procter and Gamble megalapítójának fia volt.

A Lava a világ első, ipari szennyeződések lemosásához gyártott, morzsolt habkövet tartalmazó szappan, 1893 óta van a piacon.

A Dial, a ma a Henkelhez tartozó márka 1948-ban Chicagóban került piacra mint a legjobb izzadásgátló.

Nálunk ezeket a nagy márkaként számon tartott szappanokat alig ismerik, ám azokat a pipereeszközöket, amelyekért korábban Bécsbe kellett mennünk – Dove, Palmolive, Fa –, és amelyekre úgy vágytunk, mint egy moszkvai az Amóra, ma ezerszámra megtalálhatjuk a drogériák polcain. Hogy aztán ezeket elegen és eleget használjuk-e, azt szaglász útján mindenki egészen pontosan megállapíthatja.

Dippold Pál

Válogatás Jókai Mór elbeszéléseiből

„Tizennyolc satrapáját Ázsiának hajtotta már trónja zsámolya alá”

Kelet királynéja

(1.)

Én nem tehetek róla, ha gondolataim mindig visszavisznek keletre, ahonnan támad a fény és minden, ami fényes, – ahonnan támad a nap is.

Igaz ugyan, hogy illendőbb volna ehelyett, hogy azon földről beszéljek, mely bölcsőnk volt, arról beszéljem, mely sírunk lesz! de mit tehetek én arról, ha álmodni szebb, mint ébren lenni.

Ha olvasni akartok arról, mi újat talált föl tegnap óta a divatbölcsek, diplomataik, zszurnaliszták és börzeüzérek tudománya? fordítsatok a túlsó lapra, ott talán megtaláljátok, amit kerestek: vezércikk orákulumokat, becsületes, józan, fekete kabátos rendszereket, telegráfi mondatokat, örvendetes híreket táncvigalmakról, s szomorú tudósításokat vasúti balesetekről, börzefluktuációkról és miniszterkrizisokról, ott megtudtok mindent ami lesz, lehet és aminek úgy kell lenni.

De ha akarjátok tudni azt, ami volt, ami elmúlt, ami nem lesz többet, ha megúntátok ezeket a civilizált utcákat, ezt az egyszínű esernyővel járó népet, hallgatni a kávéházak politikáját, s olvasni bölcs dolgokat, miket aki írt sem értett, – jöjjetek velem; én elvezetlek benneteket oly helyekre, oly idökbbe, mikről maga a história is azt mondja: ennek fele is csak álom!

1.

Azon idökbben, midön Róma határa ott volt, ahol Perzsiáé, s a nagy világváros az ismert föld legvégső tartományait nevezte szomszédjainak – akkor volt Róma legkisebb.

A nagy reszpublika császárai bírták a félvilágot, melyet őseik meghódítottak, de nem azoknak szellemét. Rövid életü istenek voltak, ész és erő nélkül, – törpék, kikre óriások fegyverzete maradt.

De a hősök, a históriai gyászok szelleme nem maradt föld alatt, s ha Rómában obeliszkokat raktak hamvaikra, kitört a szabadság, dicsőség és honszeretet lelke távol Perzsia, Armenia és Palmíra ege alatt.

Míg Rómában egy Commodus, egy Caracalla trónra ültette a bünt, s nyilvános tiszteletet adott a gyalázatnak, míg ott harc helyett árulás adta a győzelmet, diadal helyett pénz vásárol-

ta meg a békét, míg Heliogabal rokka és orsó, Galienus főzőkánál által örökíté nevét, addig keleten új életre támadt a száműzött erény és dicsőség, s mintha szégyelné magát a férfiak által meggyalázott hősi szellem, egy nöbe költözött át, hogy azt minden élökön tülemlje.

A keleti tartományok közt, mik Róma védurasága alatt álltak, volt Armenia is, veszélyes közelében Perzsiának, hol Sapor király Cyrus birodalmának helyreállításáról álmodozott. Tizennyolc satrapáját Ázsiának hajtotta már trónja zsámolya alá, s engedte őket királyoknak hivatni, hogy magát királyok királyának nevezhesse.

A tizenkilencediknek következek Chosrus király, Armenia fejedelme. Harminc évig tartott a harc, melyet Chosrus a királyok királya ellen országát védve viselt, s a szabadságharcba utoljára is a hódító fáradt bele; a hőst, kinek pajzsán kardja eltompult, orgyilkosok törével öletve meg. Csak így juthatott annak országához.

A hatalmas védúr, Róma, ezalatt folytatta ittas életét, saját fejével sem bírva többé, nemhogy távolabb eső tagjaira ügyelhetett volna. Csak akkor ébredt föl, midön egyik kezét levágták.

Armenia elestét megbosszulni, összegyűjt légióit az akkori császár, Valerian, átkelt az Eufráton, s mielőtt a hír érkezhett volna, maga előtt látta Sapor király lovas seregeit, – s nemsokára háta mögött is, – a láthatár végtelenéből köröskörül porfellegek húzódtak elő, melyek nemsokára összeértek a római légiók körül, mint egy acélláncszem. A praefectus praetorio, Marcian, elárulá az ellenségnek a császárt, s az minden oldalról körülvéve látta magát, mielőtt seregeit csatarendbe állíthatta. Még a kétségbeesés sem segített: az első merész, de sikertelen menekvésí harc után lerakta a római sereg fegyverét, s császáráját kiadta a barbár fejedelemnek.

A királyok királya láncot tetetett a császári fogoly nyakára, általa vezettetett magát saját provinciái ellen, miket a viharból sebesebben elgázoltak a perzsa lovasok patkói. Egyik város a másik után esett el, árulás, gyáva megadás, vagy vitéz védelem után. Antiochiában a színházi mulatság közepett lepte meg a népet az ellenség. Edesszában a főpap védte maroknyi népével a várost és templomait, s Caesarea falai közt Demoszthe-

nész állítá meg a diadalmenetet. Mind hasztalan; elvesztek a városok, palotáikkal, templomaikkal, a hősök és az árulók egy sírba lónek hányva. Sapor király egész völgyeket töltetett meg holttestekkel, s míg a szétduált provinciákból kiölt mindent, ami élet, csúfságból új római császárt nevezett ki számukra, egy ismeretlen rabot a legelső börtönökből, kit bünei miatt halálra ítélték; azt felöltözteté az elfogott császár bíborpalástjába, s kikiáltatá és megéjenezteté az elfogott légiók által, míg az igazi császár, a szerencsétlen Valerian, a despota lova előtt térdelt, ki az ő nyakára hágott előbb, úgy ült fel nyergébe.

Valeriant megölte a szégyen. Egy rómainak tudni kellett a gyalázat miatt meghalni. Az elbizott győztes kitömette a holt fejedelem bőrét, s ott állt az századokig a nap templomában borzasztó diadaljelül, császári palásstal vállán, rabszolgaláncsal nyakában, barbár, kemény gúny a legmagasabb büszkeségen ejtve.

Három országot kipurztított már az eleven dögvész, a halál angyala emberi alakban; a határos birodalmak remegve várták, melyik fog közülök következni, midön egy napon Sapor király elé követség érkezett Palmírából, egy levelet hozva neki, melynek tiszteletteljes, de bátor szavai haragra gerjeszték a despotát.

A levél Odenath palmírai polgár által volt aláírva, ki a hódító engesztelésére kétszáz tevét küldte kincsekkel rakottan, minöket csak a fejedelem adhatott fejedelemnek.

Kicsoda ez az Odenath? – kiálta föl büszke dölyffel az ellenállhatlan hódító; – ki a vakmerő, aki levelezni mer urával? hányjátok ajándékait az Eufrátba! Fejedelem-e ő, hogy nekem ajándékot mer küldeni? s nem alacsony rabszolga-e? kinek a porban fekve kell előttem megjelenni, mert amije van, az csak irlalomból övé. Mondjátok meg neki, hogy ha kegyelmet akar találni arcom előtt, s büntetésé enyhítését reményli, hátán összekötött kezekkel csüsszék térdénállva trónom elé. Ha késlekedni mer, gyors pusztulás fejére, pusztulás a családra, mely hozzá tartozik, pusztulás a városra, melyben született és a népre, mely azon várost fölépíté!

Privát esőbeálló a személyzetnek – vitathatatlanul szeles, de legalább jól lehet látni alóla a programot
A szerző archívumából

Képirás (74.)

A több mint tízezer fős, izgatott emberseregletre csupán harminc rendőr felügyelt, s talán csak azért nem bomlott föl a fegyelem, mert akkoriban az egyenruha adta tekintélyhez még szorosan hozzátartozott a könnyen osztogatott kardlap is.

Bufetről és zenéről is gondoskodtak

Lassan húsz esztendeje, hogy ez a fénykép elkészült a Kecskeméti Nemzetközi Repülőnapon. Az augusztus 22–23-án tartott eseményen az időjárás nem fogadta kegyeibe a látogatókat. Az ég borult volt, folyamatosan szitált az eső és fújta a szél. Az égi áldás idején amúgy a legjobb fedezéket a vasmadár szárnya adja. Kellően széles ahhoz, hogy a pilóták behúzódjanak alá, de nem zárt, így a kilátás jól megoldott. Utóbbi egy repülőnapon roppant fontos, hiszen ezen rendezvényeken a programok alapvetően a fejek fölött zajlanak, nem a földön.

Kecskeméten amúgy nem csak az újabb korokban szerveztek repülőnapot. Ha visszanezünk a múltba, rájöhethetünk, a debütálás igen régen, még 1913-ban, az Osztrák–Magyar Monarchia regnálása idején zajlott. A Bács–Kiskun Megyei Levéltár kutatása szerint a Kecskeméti Újság első ízben egy esztendővel korábban, 1912 szeptemberében számolt be egy gyereknapal egybekötött repülőnap tervéről, amely végül a mostoha időjárási körülmények miatt maradt el. Alig hét hónappal később az 1913. április 4-i nyomat az újabb szándékról tájékoztatta a nagyréműt, sőt, az orgánum másnap már a szervezők részletes felhívását is közzétette.

„Repülőnap! Kecskeméten f. hó 6-án, vasárnap d. u. 3 órakor a kőrösiúti nyomáson látványos felszállást tart Dobos István pilóta Svachulay Sándor acélcső monoplánján. A felszállást szeles időben is megtartjuk. A program főbb pontja az 1000 méteres magasság megkísérlése. Helyárak: Páholy (4 személyre) 20 K, starthely 3 K, ülőhely 2 K, állóhely 60 fillér. Bufetről és zenéről gondoskodva lesz!”

A bámész tömegek természetesen az adott időpont előtt eltöltték a „kőrösiúti nyomást”, így az annak végén lévő több

száz holdas legelő ripsz-ropsz megtelt a tizennégyezer főre becsült – s mint utóbb kiderült, a fizetést döntő részt elegánsan elfeledő – tömeggel. Fontos közbevetni, e hatalmas emberseregletre csupán harminc rendőr felügyelt, s talán csak azért nem bomlott föl a fegyelem, mert akkoriban az egyenruha adta tekintélyhez még szorosan hozzátartozott a könnyen osztogatott kardlap is.

A rendőrökre márpedig szükség volt, ugyanis az erős szél miatt a programot a kijelölt időben nem lehetett elkezdni, ezért a türelmetlen közönséget végül a rendezőségnek kellett lecsillapítania. A megnyugtató szavak megtették hatásukat, s a népek békén maradtak egészen öt óráig, amikor a légáram kissé alábbhagyott.

S Dobos István ekkor elhatározta a repülést. A gépmadarat a segítők kivontatták egy laposabb részre, majd a motorpróba után Dobos megkísérelte a felszállást. Ez volt az a pillanat, amikor felbomlott minden rend, s a tömeg a kordont átszakítva beözönlött az elzárt részre. A pilóta ettől nem zavartatva két ízben végzett gurulópróbát, majd néhány méternyire fel-emelkedett, aztán több száz méteres lebegés után a tér elején rendben földet ért.

Kisvártatva Dobos ismét nekilendült és egy hirtelen kanyarodással fenn volt a levegőben. Mint a tudósítás megjegyzi, alig járt a gép ötven méteren, amikor hatalmas üdvriválás és tapsorkán zúgott a légen át. Dobos végül olyan százötven–kétszáz méter magasra emelkedett fel.

„Gyönyörű, fenséges látvány volt ez az ilyenhez nem szokott kecskeméti szemnek – tudósított az újság. – Fenn, a háromszoros toronymagasságban büszkén, higgadtan ült a pilóta a

gépmadár kosarában, alatt hömpölygő tízezernyi nép, amely lehetet visszafajtvá, átszellemülve látta azt, amit látni nem remélt, de amit csak sejtett. S íme, fejünk fölött több száz méter magasságban, gyönyörűen siklik a gépmadár, alatta tomboló éljenzés zúg s majd egy hatalmas magasságban, a tér olyan részén, ahol nem volt közönség, egy hirtelen siklórepüléssel nyugodtan, hiba nélkül leszállott.”

Ezután Dobos még két ízben, mind magasabbra menve felszállt, fél hétkor pedig véghezvitte a hatszázhetven méteres magassági rekordot. Dobos István (1892–1937) eredeti szakmáját tekintve amúgy asztalos volt, s innen avanszált repülőgép-konstruktőrre és pilótává. Ő lett a Magyar Aero Szövetség nyilvántartásában az 5. számú pilótaigazolvány tulajdonosa. A kalandos életű férfi 1937. június 1-jén zuhant le a Műgyetemi Sportrepülő Egyesület tulajdonában lévő és Rubik Ernő által tervezett M 19 típusú túrarepülőgéppel.

A cikkben fentebb említett Svachulay Sándor (1875–1954) Budapesten tanult gépészetet, valamint fa- és fémpári megmunkálást. A 19. század végén önálló lakatosműhelyt nyitott, és elkészített egy emberre szíjazható siklószervezetet. Ennek kudarca után számos repülőgép- és helikoptermodellt épített, amelyek motoros meghajtással repülőképesnek bizonyultak. A Royal Szállodában állította ki 1907-ben az újdonságot jelentő, hegesztett acélcsővekből épített repülőszervezetét. Technikai megoldását, kutatásait egy gazdag német léghajós, Ganz Fabris támogatta.

Vajon lesz-e repülőnap 2018-ban Kecskeméten?

Lázini Miklós András